

**“YÜREĞİ ÖZBEK, İFADE DİLİ RUSÇA”:
ALEKSANDR ARKADYEVİÇ FAYNBERG’İN
ESERLERİNİN MİLLÎ-KÜLTÜREL VE EDEBÎ-
FELSEFİ ÖZELLİKLERİ**

Bekmurodova Hurshida Akramjon qizi

*Özbekistan Devlet Dünya Dilleri Üniversitesi 1. sınıf
öğrencisi*

Bilimsel danışman: Masharipova Gularam Kamilovna

*Özbekistan Devlet Dünya Dilleri Üniversitesi, Felsefe
Bilimleri Doktoru, Profesör*

ARTICLE INFO:

Received:01.10.2026

Revised: 02.10.2026

Accepted:03.10.2026

KEY WORDS:

*Aleksandr Faynberg,
Rusça Özbek şiiri,
Özbekistan edebiyatı,
Taşkent şiirsel mekânı,
millî-kültürel kimlik,
vatan, tarihî hafıza.*

ABSTRACT

Bu makalede, Özbekistan’da doğan ve yaratıcı yaşamı boyunca Taşkent ile yakından bağlantılı olarak yaşayan ve eserler veren Rusça yazar şair Aleksandr Arkadyeviç Faynberg’in edebî mirası bilimsel açıdan incelenmektedir. Araştırmada şairin yaratıcı kişiliğinin şekillendiği ortam, Özbekistan’ın tarihî ve kültürel mekânının onun şiirsel düşüncesi üzerindeki etkisi ile vatan ve hafıza, Doğu ve Batı, insan ve zaman, aşk, maneviyat ve tarih bilinci gibi başlıca temaları ele alınmıştır.

GİRİŞ. XX. yüzyılın ikinci yarısı ile XXI. yüzyılın başlarındaki Özbekistan edebî süreci, çok dillilik, farklı kültürel geleneklerin karşılıklı etkileşimi ve edebî düşüncenin çeşitliliği ile karakterize edilmektedir. Bu süreçte Rusça eserler veren, ancak Özbekistan’ın tarihî ve kültürel ortamını sanatının doğal kaynağı hâline getiren şairler özel bir yere sahiptir. Aleksandr Arkadyeviç Faynberg, bu tür karmaşık ve çok katmanlı edebî olgunun seçkin temsilcilerinden biridir.

Aleksandr Arkadyeviç Faynberg, 2 Kasım 1939’da Taşkent’te doğmuş ve 14 Ekim 2009’da yine bu şehirde hayatını kaybetmiştir. Taşkent Topografya Teknikumunda eğitim almış, daha sonra Taşkent Devlet Üniversitesi’nin Gazetecilik Fakültesinde öğrenim görmüştür. Şairin bütün yaşamı ve yaratıcı faaliyeti Taşkent ile ayrılmaz bir biçimde bağlantılı olmuştur. Özbekistan Yazarlar Birliği üyesi olmuş ve Taşkent’te genç edebiyatçılar seminerine birkaç yıl başkanlık etmiştir. Faynberg’in edebî konumu yalnızca Rusça yazmasıyla belirlenemez. Özbekistan Devlet Dünya Dilleri Üniversitesi’nin Faynberg’in hayatı ve yaratıcılığına ilişkin

materyalinde, onun Özbekistan Halk Şairi olarak tanındığı, on beş şiir kitabının yanı sıra dört uzun metrajlı film ve yirmiden fazla animasyon filminin senaryo yazarı olduğu belirtilmektedir. Ayrıca Alisher Nevai'nin ve çok sayıda çağdaş Özbek şairinin eserlerini Rusçaya çevirdiği de kaydedilmektedir. Şairin Özbekistan'daki edebî statüsü devlet tarafından da tanınmıştır: 2004 yılında kendisine "Özbekistan Halk Şairi" fahri unvanı verilmiş, 2008 yılında ise Rusya Federasyonu'nun Puşkin Madalyası ile ödüllendirilmiştir. Özbekistan Ulusal Haber Ajansı'nın (UzA) verilerine göre, bu ödül onun kültürel ilişkilerin geliştirilmesine ve Rus dili ile kültürünün korunmasına yaptığı katkıyla ilişkilendirilmiştir.

Faynberg'in şiirsel dünyasını anlamak için öncelikle onun yaşam alanına dikkat etmek gerekir. Şairin Taşkent'te doğması ve hayatının büyük bölümünü bu şehirde geçirmesi, yaratıcı dünya görüşünün şekillenmesinde önemli bir etken olmuştur. Kaynaklarda onun çocukluk yılları Taşkent'in eski Jukovskiy Sokağı'ndaki yaşamıyla ilişkilendirilmektedir; daha sonra teknik eğitim almış, askerlik hizmetini tamamlamış ve üniversitede gazetecilik eğitimine devam etmiştir. Yaratıcı faaliyeti 1960'lı yıllardan itibaren hızla gelişmiştir. Ziyoz kaynaklarında Faynberg'in 1962 yılından itibaren basında düzenli olarak yer almaya başladığı ve 1967'den itibaren Özbekistan Yazarlar Birliği üyesi olduğu belirtilmektedir. Şair onlarca şiir kitabı kaleme almış, gazetecilik ve senaryo yazarlığı alanlarında da faaliyet göstermiştir. Şiir kitapları arasında "Velotreki" (1965) [1], "Etud" (1967) [2], "Mgnovenie" (1969) [3], "Dalyoqie mosti" (1978) [4], "Pechat nebosklona" (1982) [5], "Korotkaya volna" (1983) [6], "Nevod" (1986) [7], "Volnie soneti" (1990) [8], "Ne plach, doroga" (1997) [9], "Priisk" (2000) [10], "Volnie soneti" (2003) [11], "List" (2008) [12] ve ölümünden sonra yayımlanan iki ciltlik "Toplu Eserler" [13] bulunmaktadır.

Kaynaklarda Faynberg'in şiir kitaplarının sayısı farklı şekilde verilmektedir; bazı kaynaklarda 13, bazılarında ise 15 kitap olduğu belirtilmektedir. Bu farklılığın, yayınların sayılma biçiminden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Bazı sayımlarda yalnızca yazarın yaşamı sırasında yayımlanan kitaplar dikkate alınırken, bazılarında ölümünden sonra yayımlanan iki ciltlik eserler de ayrı kitaplar olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenle bilimsel metinlerde "ölümünden sonra yayımlanan iki ciltlik eserler de dâhil olmak üzere onlarca şiir kitabı" gibi daha temkinli bir ifade kullanılması uygun olacaktır.

Faynberg şiirinin oluştuğu ortam, bir yandan Rus edebî geleneğiyle, diğer yandan Taşkent ve Özbekistan'ın yerel kültürel mekânıyla bağlantılıdır. Rano Baturova'nın araştırmasında Faynberg, XX. yüzyıl Özbekistan'ındaki Rusça yazan şairlerden biri olarak ele alınmakta ve onun lirik şiirlerinde felsefi, vatansever, nostaljik, mizahî ve hicivsel düşüncelerin geniş yer tuttuğu gösterilmektedir [13]. Özellikle Doğu teması, onun şiirsel dünyasında ayrı bir önem taşımaktadır.

Faynberg'in yaratıcı oluşumu coğrafi açıdan Taşkent'le, dil açısından Rusçayla, içerik açısından ise Özbekistan'ın tarihî ve kültürel hayatıyla sıkı bir biçimde bağlantılıdır. Bu nedenle

onun şiirsel mirasını yalnızca tek bir millî veya dilsel ölçüt çerçevesinde değerlendirmek, yaratıcı kişiliğinin karmaşık yapısını tam olarak ortaya koymaya yeterli değildir.

“Yüreği Özbek” ifadesi, Faynberg’in etnik kökenini ifade eden bilimsel bir kategori olarak değil, onun Özbekistan’a yönelik derin manevi ve kültürel bağlılığını ifade eden bir metafor olarak anlaşılmalıdır. Öza’nın yayımladığı materyalde, Özbekistan Yazarlar Birliği Başkanı ve halk şairi Sirojiddin Seyyid’in, Faynberg’in kalbinde Özbekistan’a, Özbek halkına ve Özbek edebiyatına karşı büyük bir sevgi bulunduğunu vurguladığı belirtilmektedir. Bu değerlendirme, şairin yaratıcı faaliyeti ve kültürel ilişkileri bağlamında önemli bir anlam taşımaktadır.

Faynberg’in kültürel aidiyetini anlamada üç temel yön ayırt edilebilir.

Birincisi, mekândır. Taşkent, Faynberg için yalnızca doğduğu şehir değil, aynı zamanda şiirsel belleğin merkezî mekânıdır.

İkincisi, kültürel deneyimdir. Şairin şiirlerinde Özbek şehir yaşamı, mahalle, çayhane, Doğu’ya özgü yaşam tarzı, doğa, tarih ve halkın manevi görünümü sanatsal imgeler aracılığıyla yansıtılmaktadır.

Üçüncüsü, çeviri faaliyetidir. Faynberg, Özbek klasik ve çağdaş şiirini Rusça okura ulaştırmıştır [14]. Dolayısıyla o, yalnızca Özbek kültürünü tasvir etmekle kalmamış, aynı zamanda bu kültürü başka bir edebî dil alanına da taşımıştır. Özbekistan Devlet Dünya Dilleri Üniversitesi’nin kaynağında, onun Alisher Nevai’nin ve diğer Özbek şairlerinin eserlerini Rusçaya çevirdiği özellikle belirtilmektedir. Bu açıdan Faynberg’in eserleri bir “kültürler kavşağı” olgusu olarak değerlendirilebilir. O, iki kültür arasında yapay sınırlar oluşturmak yerine, sanatsal ifade aracılığıyla bu kültürlerin karşılıklı olarak birbirini zenginleştirme imkânını ortaya koymaktadır.

2025 yılında yayımlanan araştırmalarda da Faynberg’in eserleri Özbek ve Rus edebî geleneklerinin kesişim noktasında incelenmekte ve onun çevirmenlik faaliyeti, Özbek ve Rus edebiyatları arasında kültürel bir köprü oluşturan bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Faynberg’in kültürel kimliği, “Rus dili + Özbek kültürel ortamı” modeli içerisinde ele alınabilir. Burada dil ve kültürel aidiyet birbirini dışlamamaktadır. Aksine, Rusça, Özbekistan’ın yaşamının ve Özbek kültürünün şiirsel ifadesi için bir araç işlevi görmüştür.

Faynberg’in eserlerinde Taşkent, özgün bir sanatsal-coğrafi mekân olarak ortaya çıkmaktadır. Taşkent imgesi, şairin eserlerinde üç temel işlev üstlenmektedir: biyografik mekân, tarihsel hafıza mekânı ve manevi Vatan imgesi.

Şairin “Taşkent. 1943” adlı eseri bu bakımdan önemli bir örnektir. Bu eserde kişisel çocukluk hafızası, II. Dünya Savaşı yıllarında Taşkent’in toplumsal yaşamıyla birleşmektedir. 2026 yılında yayımlanan bir araştırmada da söz konusu şiir, Faynberg’in tarihsel hafıza, insanlık ve Taşkent imgesini bir araya getiren eseri olarak incelenmektedir. Bu eserde Taşkent, bayram havasına sahip ya da idealize edilmiş bir mekân olarak değil, ağır tarihsel koşulları yaşayan insanların hayatı üzerinden tasvir edilmektedir. Bu yönüyle şehrin imgesinin tarihsel anlamı daha da güçlenmektedir.

Taşkent, Faynberg'in belleğinde şu zincir aracılığıyla şekillenmektedir: çocukluk → savaş → insan kaderi → tarihsel hafıza → Vatan. Bu şiirsel modelde Vatan, soyut bir coğrafi kavram değildir. Vatan; belirli sokaklar, avlular, insanlar, şehir sesleri, gündelik yaşam ve tarihsel olaylar aracılığıyla somutlaşmaktadır. Bu nedenle Faynberg'in Taşkent'i konu alan şiirleri, şehri yalnızca tasvir etmekle sınırlı kalmamaktadır. Bu şiirler, tarihin insan belleğinde nasıl korunduğunu ve yeniden anlamlandırıldığını ortaya koymaktadır.

Faynberg'in poetikasında Taşkent, biyografik mekândan sanatsal hafıza mekânına, oradan da manevi Vatan simgesine dönüşmektedir. Şehir imgesi, şairin Özbek kültürel ortamıyla olan derin bağını gösteren başlıca şiirsel araçlardan biridir.

TARTIŞMA. Aleksandr Faynberg'in yaratıcılığının özgünlüğü, öncelikle dil ile kültürel mekân arasındaki ilişkide kendini göstermektedir. Onun şiirsel mirasında Rusça temel sanatsal ifade aracı olmakla birlikte, şiirsel içeriğin önemli bir bölümü Taşkent'in ve Özbekistan'ın tarihî-kültürel deneyimiyle bağlantılıdır. Bu açıdan Faynberg'in eserleri, Rusça "Özbekistan poetikası" olarak da incelenebilir. Bu bağlamda "Rusça" ve "Özbek" kavramları birbirine karşıt olarak konumlandırılmamalıdır. Çağdaş edebiyat bilimi açısından dil, kültürel hafıza, coğrafi mekân ve kişisel kimlik birbirinden farklı katmanlar olarak ortaya çıkabilir.

Faynberg'in yaratıcı deneyimi tam da bu çok katmanlılığı göstermektedir. Onun Rusça yazması, Özbek kültüründen uzaklaşması anlamına gelmemektedir. Aksine, Taşkent'e, Özbek halkına ve Özbek edebiyatına yönelik yaklaşımı; şiir, çeviri ve edebî faaliyetlerinin farklı biçimlerinde kendisini göstermektedir. Özbek edebiyat çevresinin temsilcileri tarafından Faynberg'in mirasına verilen yüksek değer de onun Özbekistan'ın edebî alanındaki konumunu ortaya koymaktadır. Bu açıdan makalenin başlığında yer alan "Yüreği Özbek, ifade dili Rusça" formülü, Faynberg'in karmaşık kültürel-poetik yapısını özlü biçimde ifade eden metaforik bir model olarak kabul edilebilir. Ancak bilimsel metinlerde bu ifadenin onun etnik kökenine ilişkin bir sonuç olarak yorumlanmasından kaçınılmalıdır.

Faynberg'in eserlerini günümüz edebî süreci açısından incelemek de önem taşımaktadır. 2025 yılında yayımlanan yerel araştırmalarda onun çağdaş Özbek edebiyatı üzerindeki etkisi, çevirmenlik faaliyeti ve genç edebiyatçılar açısından taşıdığı önem ele alınmıştır. Aleksandr Faynberg'i "Rusça yazan Özbek şair" veya "Özbek yürekli Rus şairi" gibi tek bir tanımlamayla sınırlandırmak yerine, onu Özbekistan'ın çok kültürlü edebî ortamında şekillenmiş Rusça yazan bir sanatçı, Özbekistan Halk Şairi ve Özbek-Rus edebî-kültürel ilişkilerinin etkin bir temsilcisi olarak incelemek bilimsel açıdan daha isabetlidir. Onun yaratıcı mirasında dil, şiirsel ifade aracı; Özbekistan ise tarihî hafızanın, kültürün ve manevi deneyimin temel mekânı olarak öne çıkmaktadır.

Şairin annesi Anastasiya Aleksandrovna (1904–?), aslen Moskova'da doğmuş ve o da bir içki fabrikasında makinist olarak çalışmıştır. Şair de diğer çocuklar gibi yedi yıllık okulu tamamladıktan sonra Taşkent Topografya Teknikumuna girmiş ve burada eğitim almıştır. Daha sonra Tacikistan'a giderek askerlik hizmetini tamamlamıştır. Askerlik hizmetinin ardından

Taşkent'teki yükseköğretim kurumunun Filoloji Fakültesi, Gazetecilik Bölümünde dışarıdan eğitim alarak öğrenimini tamamlamış ve öğrenci gazetesinde çalışmıştır. Yıllar boyunca Özbekistan'ın genç yazarları seminerine de başkanlık etmiştir. Şair, Özbekistan Yazarlar Birliğinde çalışmış ve burada etkin üyelerden biri olmuştur. Eşi İna Glebovna Kabal ile 1961 yılında evlenmiştir. Şiirlerinin temel temalarında Doğu ile Batı'nın millî-kültürel özellikleri bir araya gelmekte, geçmiş ile bugün aynı poetik düzlemde varlık kazanmaktadır. Senaryoları temel alınarak "Özbekfilm" film stüdyosunda "Mening akam", "Jazirama oftob tagida"; "Tacikfilm" film stüdyosunda ise "Jinoyatchilar va oqlovchilar" gibi filmler çekilmiştir. Onun bir başka ünlü senaryosu temel alınarak çekilen "Osmondagi stadion" filmi ise 1990 yılında "Paxtakor" futbol takımının yaşadığı facianın yirminci yıldönümüne ithaf edilmiştir.

Sanatsal çeviri, onun yaratıcı faaliyetinin önemli bir bölümünü oluşturmıştır. Ünlü edebiyat ve bilim insanlarının eserleriyle birlikte A. Nevai'nin gazellerini, O. Matjon, E. Vohidov ve A. Oripov'un şiir ve destanlarını Rusçaya çevirmiştir. Özellikle Erkin Vohidov'un "Ruhlar isyonu" adlı eseri Faynberg tarafından Rusçaya çevrilmiş ve Moskova'da yayımlanmıştır. Faynberg'in birçok eseri de başka dillere çevrilmiş ve bunların önemli bir bölümü Rutam Musurumon tarafından Özbekçeye aktarılmıştır. Faynberg'in Özbek edebiyatına yaptığı büyük katkı nedeniyle, 23 Ağustos 2004 tarihinde "Özbekistan Halk Şairi" fahri unvanına layık görülmüştür. Rus ve Özbek edebiyatları arasındaki kültürel ilişkilerin geliştirilmesine yaptığı katkı nedeniyle ise 3 Aralık 2008 tarihinde Rusya Federasyonu tarafından "Puşkin Madalyası" ile ödüllendirilmiştir.

Susuyorum, aşkım, uzaklar,
Alevlerden yükseliyor duman,
Yıldızları senden alıyor,
Bugün bu kıyıdan gidiyorum.
Kıyıya bırakıyorum sırtığı,
Mavi su onu akıntısına katıyor.
Dalgaları çevik, küme küme,
Nehir - sonsuz bir uğultu.
Dizginsiz akıntıyla nehir boyunca,
Gökyüzünde kuşlara bakıyorsun.
Dalgalar da ayrılık duygusunu
Hissediormuşçasına birbirini yakalıyor.

Şairin basit ve küçük unsurlardan anlamlı bir şiir yaratabilmesinin de doğuştan gelen bir yetenek olduğunu söylersek yanılmış olmayız. O, kısa ve yalın cümleler aracılığıyla içinde bulunduğu ruh hâlini son derece güzel bir biçimde ifade etmiş, tek bir şiirde bütün doğaya dair duygu ve gözlemlerini dile getirmiştir. Nitekim bugün bile bu dizelerin her biri insanların gönlünde yankılanmaktadır.

Aslen Rus olan, fakat gönülden Özbekistan'a bağlı şair Aleksandr Faynberg, 14 Ekim 2009 tarihinde Taşkent'te hayatını kaybetmiş ve Botkin Mezarlığı'na defnedilmiştir. Özbekistan'da Faynberg'in anısına Yazarlar Parkı'nda heykeli dikilmiştir. Şairin edebî mirasının daha geniş biçimde tanıtılması amacıyla, Faynberg adına özel bir burs da ihdas edilmiştir.

SONUÇ. Faynberg poetikasının merkezinde Taşkent, Vatan, tarihsel hafıza, insan, aşk, maneviyat ve zaman gibi temalar yer almaktadır. Taşkent, onun eserlerinde coğrafi bir mekândan şiirsel hafızaya ve manevi Vatan düzeyine yükseltilmektedir. "Taşkent. 1943" gibi eserlerde kişisel hafıza ile kolektif tarihsel hafıza birleşmekte ve insanın karmaşık tarihsel koşullar içerisindeki manevi görünümü aydınlatılmaktadır. Faynberg'in Vatan anlayışı da kendine özgüdür. O, Vatan kavramını yalnızca bir toprak parçası veya siyasi mekân olarak değil, hafıza, doğa, insanlar, kültür ve bireysel kaderin bütünlüğü olarak yorumlamaktadır. Bu yönüyle onun şiirsel düşüncesi, millî konulardan evrensel insanî içeriğe doğal bir biçimde geçiş göstermektedir.

Şairin eserlerindeki Doğu ve Batı diyalogu, onun şiirsel düşüncesinin bir diğer önemli yönünü oluşturmaktadır. Özbek kültürüne özgü millî unsurların Rusça metin içerisinde sunulması, başka bir kültürün mensubuna Özbekistan'ın içsel ve manevi dünyasını anlama imkânı sağlamaktadır. Faynberg'in çevirmenlik faaliyeti, edebî mirasının ayrı ve önemli bir bölümüdür. Alisher Nevai'nin yanı sıra çağdaş Özbek şairlerinin eserlerini Rusçaya çevirmesi sayesinde iki edebî gelenek arasında kültürel aracılık işlevini yerine getirmiştir. Onun çevirileri, Özbek edebiyatının Rusça okurlar için erişilebilirliğini genişletmiştir. Böylece Faynberg'in yaratıcı mirası "Rus dili – Özbek kültürel mekânı – evrensel şiirsel içerik" üçgeni temelinde yorumlanabilir. Onun şiirsel mirası, millî ve evrensel değerlerin birbirini tamamlayabildiğini ve edebiyatın farklı kültürler arasında bir iletişim ve diyalog alanı oluşturabileceğini göstermektedir.

KAYNAKÇA:

1. Файнберг А. А. Велотреки. – Ташкент, 1965.
2. Файнберг А. А. Этюд. – Ташкент, 1967.
3. Файнберг А. А. Мгновение. – Ташкент, 1969.
4. Файнберг А. А. Далёкие мосты. – Ташкент, 1978.
5. Файнберг А. А. Печать небосклона. – Ташкент, 1982.
6. Файнберг А. А. Короткая волна: лирика. – Ташкент: Ёш гвардия, 1983. – 91 с.
7. Файнберг А. А. Невод. – Ташкент, 1986.
8. Файнберг А. А. Вольные сонеты. – Ташкент: Ёш гвардия, 1990.
9. Файнберг А. А. Не плачь, дорога: книга стихов. – Ташкент: Издательство литературы и искусства имени Гафура Гуляма, 1997. – 167 с. – ISBN 5-635-01609-X.
10. Файнберг А. А. Прииск. – 2000.

11. Файнберг А. А. Лист. – 2008.

12. Файнберг А. А. Собрание сочинений: в 2 т. – Ташкент: Издательско-полиграфический творческий дом имени Гафура Гуляма, 2009.

13. Батунова Р. М. Поэтический мир А. Файнберга. – 2022.

14. Эшниязова Э. Н. Особенности творчества А. Файнберга // Наука и общество. – 2025. – № 4-1. – С. 100–102.